

Liyaajεbokl

Migεngεnm

Liyaajεbokl

Coutumes

(en langue migengenm)

Auteurs : participants d'un atelier d'écrivains

Illustrations : “The Art of Reading” CD,
SIL Internationale, 2001

Ce livre a été produit avec l'assistance
technique et financière de SIL

1ère édition, 1er tirage (225 exemplaires)
3ème trimestre 2014
© SIL Togo et ATADEC (Gando)

Unil ya subm

Unil kpo' la, bi taah kiyiek nin liyel nin likuul ne kí jo kukaaku bó. Bi tì baa' la, ne be ní luke ufele. Bi li taa likuul ne kí paabe bi li gbii nà saan nnɔ, kí taa kiyiek nnɔ kí cubn, kí gbii kí linde kè, ne kí wore titent nnɔ kí cokn. Kí ñiere mita nì yé uje la, nì yé upii la, minan. Bi ji li gbih nnɔ ne nè ní tì ñuɔke.

Bi tì laa' nì kpaan la, ne be ní tuore itaan li jo nà bó ne kí tuore liyul mɔ li jo nà bó. Bi tì luke' ki gben' la, ne be ní taa liyel nin likuul nin kiyiek nnɔ ke kí pɛkn ufele nnɔ. .

Bi li sii utenkpii nno, ne kí yuon wɔ ne kí yaan be ñ kɔ kí tì yuure kí lole ikəlien bo, kí tuke kí linde lenpuoli. Ki baa ki sere kí liende wɔ bunañjεbu ni. Nen saan ne be ñ taa utenkpii nno kí bure kukaaku bó. Bi tì baa' ufεle saan la, ne wà bi pεkn nno ñ pεkre. Bi pεkre' la, ne be ti ñ liende ki yaan kí tukre kí ble.

Ucien uba ñ kɔ ufεle ni ne be ñ taa utenkpii nno kí de wɔ ne wɔ ñ teke kí ble, kí taa u'nuç kí kule u'yul ne kí taa bi bi yuon tiwent tà nno ya gbɔnt kí paan u'bo. U ya yo ne bi ji li paabe titent kí paan u'bo kí tì sien waamu ne kí taa ucin kí cubn ufεle ni.

Bi tì sube' ki gben' la, ne be ñ kore ukokol likul bo. Bi ji li taa miñunm ne bà ke mε' utenkpii nno ñ nire ne kí yaan kí kun.

KOMBATE Kossi

Ikutuore

Uyo bo kugengenku ni, ucien kpo' la, binlta bo ne bi li ñe u'kudaam. Binlta baa' bi cen' iji ki gun' ki gben' la, ne ucien nnɔ ya bumu ñ jo bi yaajeb kí tɔke kí ye bi bondeh be ñ ñe bi' baa' ya kudaam ne.

Bi tì wuon' ikpenji ki gben' uyo wà la, ne ujè nnɔ ya bumu ñ liebe bi'yaajeb kí tì tɔke' be kí ye bi wuon' ikpenji ki gben'-a. U ya yo ne bi li tɔke be bi li teke tiwent nin idecin ubien wà. Ujecièn nnɔ ya bumu kunhní la, bi tuke lidaal là midaam nnɔ li lun ya wien ne. Mudenbupiimu ne là wuon' ikpenji nnɔ mun ne tí li kɔre yì, kí bele, ne midaam nnɔ ñ lun.

Bi'yaajəb baareh midaam ya ñudaal ne kí ku tiwənt kí ñu idecin yà bi là teke' mɔ. Bi buh ugbe mɔ nen daali ne ki yaan kunacenku í kɔ. Nì faa' kunacentajuɔku la, ne be í bele iduun kí kore ikokole nin upe uduun ni. Ni liebe' ki faa' la, ne be í jie kí tonde iduun. Bigengenb ya kutɔre teh nnɔ ne.

GNOIRE Mèdjokbo

Unepure

Upii punbe' ujefuenmel la, ba í tɔke wɔ kí ye u punbe. U'cieb li taa ilikpien ne kí tì de u'baa den yaab be í jo ugbaapiere kí liike u'puole wà li pure wɔ.

Ni ya puoli bò u'ce den yaab li cuon binib den kí cuo ikokole kí kpaan ugbe ye be í cuo ubien wà. Ne kí cuo bi'den ukpàan kí kpɔbn.

Kutaaku kùa li faa be í pure wɔ nnɔ, u'puole wà li pure wɔ nnɔ li juɔ ne kí lá gɔ u'baa den. Kime bi pureh upii ke u'baa den ne. Nen daal ne upii nnɔ ya cieb li wɔre kí fii kí taa ikokole nin ukpaan nnɔ nin iyuo, kí liere upii nnɔ usen kí tì sien u'baa donbó ki la cère wɔ í bende.

Né kí lere wɔ kí ye u'baa den yaab yih wɔ. U joh la, wɔn nin kibujebuk né tɔke. Ki le u'ce den ya pii uba mɔ liere' ñɔ ki tì buɔ u'baa den. Wà tuke' ikokole ki jon' nnɔ mɔ ña n̄ cère utenpumb nnɔ n̄ le wɔ.

Tɔ, u tì baa' u'baa den ki tuoh wɔ n̄ kɔ uluo bo la, né u'puole nnɔ n̄ tuobe wɔ, kí cuo wɔ kí sien uduun ni, kí tɔke wɔ kí ye ; a punbe né a tien' uciɛn dinnɔ. Ne kí bun miyonm kí wule u'yul bo, kí taa likaaluoł kí beln wɔ, kí ñukn wɔ butɔnbu, kí taa bi tuke ikokole kukuosonk kùa ni nnɔ kí tun wɔ. Ne wɔ n̄ pok kí sikre kí li kunh u'ce

donbó. U kunh la, wa n̄ jiεbe kí liike u'puoli haali kí tì kɔ u'ce den. Ama u'cieb ya yiεbuk kɔ usen ni la, u li fre kí kɔ i ya den kí liebe kí ñε. U kɔn' ki ñen' la, u ji li fre kí jiεbe u yíe ma bo.

Ni juɔre' la, u'baa den ya piib n̄ taan kí nàan iyuo nnɔ kí ŋmén, ne bijeb mɔ n̄ taan kí fefiebe kí ku ikokole nnɔ ; kí taan yì kí ŋε likpinbuol liba ni nin ituokuɔ ya yonm. Ukpaan nnɔ wɔ bikoreh wɔ uduun ni ne.

Bi ŋmɔnh ikokole nnɔ ma bo.

Bipiib nin ududaan ne ŋmɔnh ukpàan nnɔ uluo bo. Ne binacenfènb nin mubuwawaamu mɔ ŋmɔnh ikokole nnɔ saali. Bi ŋmɔnh ikokole nnɔ la, ba wieleh ikpɔb. Bi lòndeh minɔnbim ne ki taakeh ikpɔb nnɔ ki cokndeh. Bi tì gben' la, ne bε n̄ jende kí tì gbii kí subn yì busiluonkaabu ya ñiel. Upii wà ke punbe u'jefenmel ba pure' wɔ la, wa jinh nεpurjier.

Kugengenku ni upii punbe ujefenmel la, bi tuɔreh wɔ nnɔ ne.

LAMBONI André Gnanlé

Kunacenku

Ti baambε ye be n̄ tien ukutuɔre la, bi t̄ n̄ kpiε kí jo ubgapiere ne kí liike n̄ kpe be n̄ tien ukutuɔre nn̄ bii na kpe. Bi laa' n̄ kpe la, ne be n̄ sɔn unil binaambε saan. Bi t̄ tuo' la, ne be n̄ gbin igbin kí de bi sɔn' wà binaambε saan nn̄. U kpen' la, ne be n̄ cin kí li wuondēh ikpenji. Bi wuon' ki gben' la, ne be n̄ nuun binaa uba wɔ n̄ kore ikpenji kí yekn kí wiɛ kunacenku nn̄ ya wien.

Libojel ya lun daali kí le binaambε ben ne, kí baa kí sien bi'yaabitieb uciɛn den ucin litɛnmel kí ŋɛ midaam mà bi li taa kí tuɔre bi'bije nn̄. Tɔ, upii wà ya ce kpo' nn̄ ŋa ji li ñeh fenfənm ka n̄ ji tijier nn̄ mɔ. Midaam ya ñudaali ne binaambε n̄ baa kí ku tiwɛnt, kí teke idɛcin mɔ.

Ni'daali ya tajuɔku ne bi li ŋɔ kiciɛk. Bijɛb ne ŋɔh kiciɛk, ki ñih igangaan ne bipiib yiknh iyikn, ne bi ñendeh midaam ki dienh bɛ. Kutaŋaaku wende' la, ne be n̄ bele iduun. Muyierbumu n̄ tuke ní midaam nin ikokole kí lá kore.

Kutajuɔku la, bipiib
gbendeh nε bijeb
ŋɔh kiciēk. Nì tì
bɔnde' la, nε bi'ke
ní siere kí kun.
Kunacenku gben'.

Ti'baambε teh nnɔ
nε ukutuɔre.

N'SELME Nenkiyuɔ Josaphat

Tikɔnt

Ti'baambε ya yo unil yíe wɔ ñ kore la, u'baambε li jo
ugbapiere kí liike wà ye wɔ ñ kore nnɔ jinh tikɔnt bii
wa jinh-i. U li kore la, be ñ tɔke wɔ ki ye u'sen te. Kí
yaan wɔ ñ wiɛ ukɔnkorwien nnɔ, u li jo kí tɔke u'yitieb
nε kí ye u yíe wɔ ñ kore nε.

Bi tukeh kikɔnk ki kɔh kukɔnduku ni kí le bi kuo' kè ŋɔ
nε ukɔndiel ñ die kikɔnk nnɔ kí kɔ kukɔnduku ni, nε kí
pi ki'nunbó. Bi tì baa' kukɔnduku ni la, nε be ñ niire

kikɔnk bugben tibont tuba ya yel. Bi gben la, bε n̄ wuɔn k̄e unamuun.

Ni yé bi gben' la, nε bε n̄ tuke kikɔnk nnɔ kí jo kukɔnciɔku ni. Ukɔnceguurl nε likeh k̄e ni'bo, ki wɔkn̄h k̄e mikɔnm. Upii nε tukeh busaabu kutanyaaku nin kutajuɔku ki joh ki dienh k̄e ki jinh.

Wienlole daal nε k̄e n̄ muɔn kukɔnciɔku, kí bεnge likɔnsencenl kí t̄i baa kɔnlibrdaali. Binib kε li baa kukɔnlibrku nnɔ nε. Bi li niire kikɔnk nnɔ n̄ len mikɔnm ni'daali. Bi t̄i gben' la, bε n̄ cuon likɔncencenl kí tien kugɔnguɔku ki jaanh.

N̄i wende' la, nε bε n̄ waa kikɔnk nnɔ kí jo ukpen bó kí t̄i sii k̄e kí yaan kí liebe ní iden kí yin k̄e liyel. Bi gben' la, kikɔnk nnɔ li kun ki'donbó nε kí t̄i fuore. Ki'naawaale nε li duun k̄e, kutajuɔku la, k̄e n̄ liebe ní kikɔndaak kí cuon likɔncencenl.

Bi gben' la, bi li taa kikɔnk nnɔ nε kí kun, ni faa la, bε n̄ cuon kí cuo ikokole.

M'BOMA Emmanuel Djiedjè

Inuun ya piɛnm

Ti'baambɛ piendeh
inuun ŋmaalwɛ ni nɛ.
Bi kpiereh ki gbih
inukpiɛk ya nnɔ, bi taah
yɛn nɛ kí lá de binawub
bɛ n̄ piɛn. Bi li taa kí
mère unawuuduun ni,
nɛ baa mɔ n̄ taa kí mère
uduunmòn ni.

Mikpiɛkm bi dienh
binawuub nɛ nin
mubumu. Ni ya puoli
nɛ bicienb mɔ n̄ ji n̄ lá ŋmɔn uyo uba. Bi gbin' ki laa' wà
ya su ŋa tien' nuul la, bi li pu u'mɔ nɛ wɔ n̄ piɛn. Bi
kaareh ikaare ya sɔ.

Yaaje nin baa nin puolmbɛ ke nin nà ke taabe n̄ teke; kí
ye nà sien' wamu nnɔ Uwien n̄ pukn ni'mɔ n̄ yɛbre kí
cère wà ke laa' nà la, wɔ n̄ ji nè nin laanfie.

N'SERMA D. André

Upiikuon

Ti'yaajεb ya yo bi
là ye unil ye wɔ́ ní
kuɔn upii la, nì
ŋmɔbe ijend paa.
Micecεkm si ba là
bondeh bonn ke
bonn. Ama nin
nen ke, bi li kuɔn
ne, be bo, unil tì ní
kpaan upii ya kuɔnm
ne kí yaan kí nuun u
li kuɔn libol là ya buk. Sin wà yíe á kuɔn nn̄, a'cuje li
de ŋe ucuɔrkpewien ŋɔ́ á puoke binib be ní baa kí sɔn wɔ
lituonl, kime bi là kuɔndeh nin liwɔbl ne.

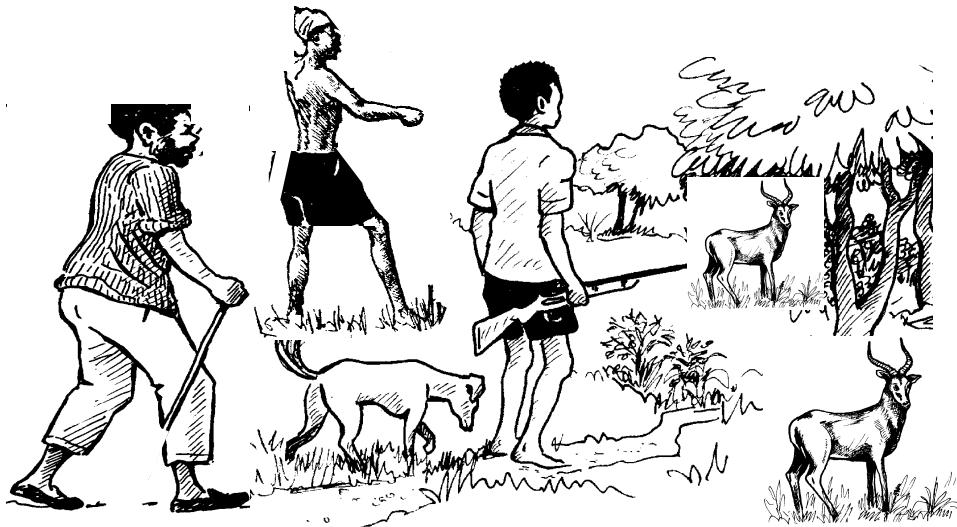

Mubupiimu ŋa là sɔbe uyo bo ten fənfənnɔ́. Nen bo
bi'ba là jeh ne, ki coh mubupiimu mudaamu ni, bii
ikpenñunlunsen ni ki tì kuɔndeh. Uyaajεyo bi là
kpendeh ne ki dienh tɔb bi kuɔndeh, kime bijiinb là te
ne bifefaab mɔ te. Bi là taah bi'tɔb ya puob mɔ ne, nen
si ikɔnkɔn nin tibulukr là te.

BAFASSI Oubon

Ugɔngɔln

Ucien ne li wie ugɔngɔln ne bi'ke n̄ taan bùol liba saan kí yaan kí bure. Lidaal là bi li jo la, u tì n̄ taa licaarwol ne kí piebe kí sɔkn unil ke. Bi'ba baareh nin igbien nin itɔnde, bi'tɔb mɔ baareh nin iyel nin titonder. Kí yaan nè n̄ tuo kí gɔln mɔnɔnm nno, bi'gbiedenb nin bi'yedenb te ki cuonh ukеле u'ba ne. Bitendedenb mɔ ukeltɔ, ne bitɔndenb mɔ bi'ba.

Bi fii' la, bi teh uluon uba ne ki joh. Kiwenk fii' ki kon'
binib ni la, bitondenb ja n̄ tɔ bitendedenb mo ja n̄ pure.
Ama kiwenk nn̄o fii' ki liere' inun bō bii ki liebe'puoli
la, bi li fre kí tɔ bii kí pure. Bi li gɔlnh nn̄o ne haali
uwien n̄ tì lu. Bi kunh kí le bi'kol ke cèke' tinont ne.

NOUMEH Yabinani

Upiimiε

Uyo bo bicienb ne là miɛh bipiib ki dienh bi'bijiɛb. U li
kpiɛ kí jo bibaa den ne. Ujecien nn̄o tì baa' la, u li kpiɛ

kí fuonde ne. U tì fuonde' ki gben' la, ne upii n kon wɔ miñunm. U tì ñun' ki gben' la, ne ududan n liebe kí fuonde kí kpɔkre wɔ.

Bi tɔke' tigber waamu la, wɔ n daan kí niire wɔ u'cenku bó. Upiimiel nnɔ ji li tɔke bibaa kí ye: n laa' kibupiik kiba ne a'den yii, ne n yié n niire kí liike ka ɔmɔbe cendaan la, n mie kè.

Bibaa li tɔke upiimiel nnɔ kí ye kì ke ne, ama ma ɔmɔbe ki'tuɔm, jo ti'cien saan. Upiimiel nnɔ jon' ucien nnɔ saan u tuo' la, wɔ n liebe kí kun kí tì de miyaam kí cuo ukuojɛ nin ukuosel, kí jo ujeciɛn nnɔ saan. U tuo' ki teke' tibont nnɔ la, u ya yo ne upiimiel nnɔ ya yɛnm n sɔnge. U ben kí ye upii nnɔ ji yé u'yɔ ne.

LAMBONI Daniel

Iyaajɛbok

Bijiɛb tì n ce' ijifaan ma nnɔ ba jinh yì. Bi li cin piiknjmaalba ne ki kpereh. Libinfɛnl ya ɔmaaljun ni ne be n tuɔre bi'bule kitinkjɛcuukɛ, kí yaan kí ji iji nnɔ.

Bi tì n̄ taa kidaak kiba ne kí cuon kumuɔku ni ibule dɔ nà saan nnɔ. Kidaak kà li tuɔn nnɔ ya wien ile daali ne bɛ n̄ tuke midaam nin busaabu nin tikpennɔnt kí jo ubul nnɔ bó. Bi li ñu midaam, kí ji busaabu nin tinɔnt nnɔ nen bó ne. Bi taah iwien ita ne kí jele kunacenɔ nnɔ.

Wà ŋa là kpere' la, wɔn ŋa n̄ baa ibule nnɔ dɔ nà saan nnɔ.

SENBOGO Josephine

Achevé d'imprimer par AFASA
Dépôt légal N° 30 / MATDCL / août 2014
B.P. 57, Kara - Togo

Prix : 200 F CFA